

SZABÓ ORESZT:

A pénz és pénzhelyettesítőkről.

Kolozsvár, 1892.

Diss. A 240

Diss. A 240

27/10

189 1/2

Kiadás megbrólas végett

Mr. Dr. Pistorius Mr.

ny. s. társ. wnek.

Kolozvár, 1892. márc. 22.

Dr. Pistorius

s. s. D. s. s.

Tizenöt éves dolgot, mely talán még elfogadha-
tó. Kolozvár, 1892. márc. 23. Dr. Pistorius

A pénz és pénz helyettesítőkről.

Értékesítés

Érték

Szerző: Dr. ...

Diss. A 240

Tisztelettel;

Kautz, Lányai, Pauler, Pisztor, Biéty,
Stuart Mill, Hübner, Stein, Wagner, Horn,
Magyar ország. Lőrinczek. —

A társadalom, az emberi együttlét,
egyik legszükségesebb is legmélkülözhetlenebb
keltéke, melyen az egész állami és társadal-
mi jogrend alapul; a tulajdon. —

A műveltség legáltalánosabb feladata, midőn
az emberek egyetlén egyetlén gazdasági
tevékenységét a rendelkezést és hasznosítást ki-
sérte, az egyesek az elértettségük miny-
ségeit tulajdon jogukat érvényesíteni igye-
keztek, tudván azt, hogy a fenntartásukat
csak szerzeményük iránt eszközölhetik, és
így nem a véletlennek kifizetése, hogy
a dolgok, javak tulajdonba és pedig
az ember tulajdonába mentek át, hanem
az egyedül iránt a kévelkedés miny-
sége az ember elv és szabályozás joga, a

életfentartási jog, s hogy továbbá csak tulajdon mellett képviselő jog is szabad szágra való törekvés is ennek elérése.

Életfentartási jogunk érvényesítése körében szükségleteink fedezésénél tehát javakra szorulunk. Az ember, ^{személy} körében a műveltség legalacsonyabb fokán, a bennük rejlő képességek egyoldalságára, valamint az egyéni viszonyok változatiességére folyván, nem voltak képesek egymástól gyakran nagyon is eltérő szükségleteik kielégelésére szolgáló összes javak előállítására, hanem az egyik ért, a másik azt állított elő, s mindegyik igyekezett azan javnival, melyek felett bőségesen rendelkezett, azakat szerezni be, melyeknek hiányát

érette. — Így keletkezett tehát a kereset
 és kényszerít s ezekkel együtt az adós-vevő
 első neve, a csere forgalomban. —

A csereinek első neve, azaz mielőtt szükség-
 segleti javak ismét ilyenekkel cseréltettek
 ki, tehát az ugynevezett jószág-csere, meg-
 mérhetlen jószágokkal járt; mennyiben
 az a kímél az egyik valami jószágjára
 javat, jószágot füllel, riskán szorul ép
 arra a jószágra, melyet annak csereiben
 adhat, vagy, hogy elkerülhetlenül lesz egy
 második, harmadikkal stb.hez fordulni
 is tökélszerű csere iránt nyemán az illető
 jószágot megszeretni. —

Ezen jószágok kikerülése végett az
 emberek utalva lettek arra, hogy egy álta-
 lános érdek mérő s érdekkel képviselő anyor-

got teremtesenek, a mely csere körben
mindenki által szivesen fogadttatik el,
s mely hivatalra valóra a feltornyosuló
nehézségeket némileg beküszoríti. —

E jászág a pénz. —

A pénz alatt azon jóv értetik, melylyel
minden lébbi jóvák és viruk értékeit mérjük;
melylyel minden más jóv becserélhető és meg-
szerezhető; melylyel szolgálatainkat kiegyen-
líthetjük; — valódi általános egyenbecs. —

A pénz tehát egyáltalánosan elfogadott
értékmérő és fixetési szer. — 12

Urra, hogy valamely gazdasági jóv, anyag,
pénzzel használtassék, szükséges, hogy bizonyos
tulajdonságokkal, kellékekkel bírjon. —

A pénzanyag kellékei a következők:
Bírjon általánosan elismert csere értékkel.

anyaga legyen értékes, esztható, tartós, lehetőleg egyenlő mennyiségben legyen feltalálható az egész földön; legyen továbbá könnyen alakítható. — A hamisítások felismerhetése ne járjon nagyobb nehézséggel. —

Előállításra ne történjen túlságosan könnyen sem pedig exel ellenétben igen nehezen. — Sem az előállítható mennyiség, sem pedig az előállítás költsége ne legyenek feltétlenül ingadozásnak alávétve. —

Ezek az a tulajdonságok, melyek alapján a pénz megfelelő rendeltetésének és alkalmazkodhatik a forgalom igényeihez. —

Aranylány korán jutott az emberiség a pénznek használatára, azonban a viszonyok és igények különfélesége folytán az

egyed népfajok és törzseknel a pénz anyag-
külömbözött volt, csak ideák multával ke-
szlett mutatkozni azan egyenlősítési törekvés,
mely a mai-pénznemekben - tető pontját
érté el. —

*

*

*

All nemes ércsek felfedezése előtt természet-
sen a legritkább természeti testek, vagyis
azok voltak becsesek, a melyek államló
minőségűek voltak és színökkel, fényök-
kel leginkább gyönyörköltették a szemet,
vagy ritkaságuk és kiváló használhatósá-
guknál fogva kör kereslettel bírtak. —

All kezdetleges pénznek, mely az ásvány ke-
szletén az emberek közt az adós-vevőnél
közvetlenül szolgált, elő nemei voltak;

a kőse, bőrök, kagylók, elefántcsont stb.

majd még egyéb oly jószágok, melyek értékek felhalmozására is elterésire kizárólagosulásoknak mutatkoznak. —

Pérsz képzett Orsz országban sőt némely északi részben még ma is a prém, tengerparti lakosoknál a szárított hal, egyes ritkébban előforduló kagyló nemek, az angol szőcséknél a rabszolgák. — ^{Mint} Afrikában valamint a csendes ocean szigeteinek egyes felváltó részseinél a bors, s más hazai termények kipernek ma is csereértékűt. —

Giegy utóbbi helyeken mily értéket tulajdoníthatnak a terményeknek, ennek értékes illustrálására szolgálhat Wülhnek több helyen felemlített példája, melyben a párisi „Theatre Lyrique” egyik énekesnőjének a

csendes ocean/szigeteinek egyikén tartott
hangversenye után befolyt jövedelmét
írja le. — A primadonának kapott összeg
is 3 sertést, 23 pulykát, 44 lyukot, 500 kokusz-
diót, 1200 narancsot, 120 pint bananvint,
120 lécöt. —

Az előbb felsorolt cseréiértékeknek is megvált
az irnyaldala, mely rendszerint szokott
lansáigukból is azan sajátosságukból áll
lett, hogy kisebb értékek kifejezésére nem
váltak alkalmasak. — Másik rész sa-
jádásuk pedig az volt, hogy gyakran
nagy mérvű irkullámanak, egyesek
pedig kepiának s efféleknek voltak
kisére. —

De alkalmatlanságuk mellett kezeli-
sük meherkes volta is bizonyított. —

Az emberiség tehát más irányban keresett megfelelőbb csere- és munkafémekben találta fel. —

Eleinte nem nemes fémek használtattak s értékeik az előállítás nehézsége, nemkülömben a fémek ritkasága alapján becsültetett. — Később a csatlakozási módok elkerülése s a becsés könnyekbitesépről járól, az egyes ércz darabokra számok, jelek verettek, mely jelzés alapul szolgált a fémeknek érem alakjában való kísérléséhez. — A nem nemes érczek közül különösen a vass és réz használtattak. —

A fejlődés haladtával a nemes fémek arában mindegy könnyebben és könnyebben voltak feltalálhatóak s így lassacskán a nem nemes fémek helyett

nemes férfiak jöttek alkalmazzák. —
 Azon időpontot, melyben a nemes
 fémbeől készült érempecsétek jöttek
 használatba biztosan megállapí-
 tani eddig nem sikerült. —

Maïr Mozes könyveiben találunk
 hivatkozást ezüst pénzre. —

Chinában pedig Krisztus születé-
 se előtt ezer évvel alkottak törvényt,
 mely határozottan rendelí, hogy
 egy uncia ezüstbeől 24 db kerek
 pénz veressék. —

Grieciában Lykurgus 583-ban
 Krisztus születése előtt vaspénzt
 veretett, azonban a történelem ta-
 nusígya szerint ők már érem pénz-
 anyag igénybe vétele előtt használták

vermes fémbeál, de különösen ezüst-
beál készült pénzeket. —

Hogy egy az o' mint az ujkor
népei a vermes fémekben vélték fel-
találni a helyes pénzanyagot, an-
nak magyarázata abban rejlik, hogy
megvan bennük mindazon kellék,
a mely kellekek a jó pénzanyagtól
megkívánlandók. —

Az arany és ezüstnek pénzről hasz-
nálását igazolja leginkább azan
körülmény, hogy nagy és általános
értékkel bír, mivel szépsége, fénye és
finomabb szükségletekre alkalmos
valta miatt valóban kárkedveltsé-
gü jószágot képez. —

Az arany és ezüst továbbá kis leírma-

ben is nagy értéket képvisel, könnyen és kevés költséggel szállítható; nagy téreken egyenlő értékkel bír; a mennyiben pedig a kereskedési közvetítéseken is az árak fegyverét kiválóan elmozdító váltóként fogva még azan tulajdonsággal is bír, hogy fényűzési szükségletekre is használtatik, érték ingaváltozásnak mincsen kitéve. 24

(2!)

Fegyverrel meverhető tehát az arany és ezüst; világfixetési eszköznek. —

Alaggy pedig az arany és ezüst pénzi pendeltetésének megfelelően, szükséges, hogy a nemes fémananyag bizonyos körtekintélylyel ruházassék fel, azaz, hogy pénzre való

alakításra villami intézetekben, villami felügyelet alatt tartásuk, ahol is bizonyos nagyságu, értékű és mennyiségű darabokban kiadottnak, amely darabok érméknek neveződnek, és arra szolgálunk, hogy miután az általunk kifejezett érték egyszer s mindenkorra közhitelességű módon megállapítottatott, a közforgalomban újabb mérés és becslés mellőzésével, birtokos is általánosan elfogadott fizetési eszközt képezzenek. —

Ezen érmék azonban a forgalom könnyelmű és biztossgót előidéző tulajdonságaik miatt csakis azon országban bírnak kelenettséggel, amelyben kiadottak, míg nem-

zetközi forgalomban, a hűt és
 villamhatásnak hiteli tekintélye =
 nek elismerésére igen sok is villam-
 sáram fennálló kellékek kívántat-
 nak meg, azon alkalmank melyben
 kiverettek - külföldön nagyobb fi-
 zetések alkalmával nem forgattat-
 nak el, hanem rendszerint sűrű
 fondos nyersmő rudakban, vagy dar-
 abokban használtatnak.

Er
nem
igaz!

Egy művelt és jogilag rendezett
 villamokban, a gazdasági viszonyok
 javítása, mind pedig a csere for-
 galom akadálytalan eszközölhetősé-
 gében kell, hogy valamely jószág,
 csereeszköz, törvényes fixetési értékek
 jelentessék ki. - Ezen^{re} villam váltak

törvényes fizetési eszköznek nyilván-
ított pénz nem; az valuta vagy ar-
szárges pénzbecs." —

Az valuta többféle lehet, így mint;
érezvaluta; aranyvaluta, ezüst valu-
ta, vagy részvaluta, sőt ha az állam
által a papír pénz kénszer forrá-
sává lélek, lehetnek: papír valuta is.

Az állam hatalom rendelkezési nyó-
mán lejegyzett pényszabályozásról
szólhatunk, egyszerű, kettős vagy töb-
bes valutáról. —

Az egyszerű valutánál törvényes fizetési-
szerül vagy az arany, vagy az e-
züst, vagy pedig a papír pénz mon-
datik ki. — Emellett azonban léte-
belik más pénz nem is, mint vásári

írni, vagy hitel forgási eszköz. —

A kettős vagy többes valuta két vagy több pénzványagnak, egyenlő joghataly és értékű pénzzé tételével áll elő. Lehet egyszerre arany és ezüst valuta, vagy ezek egyikét még papír valuta, vagy mind a három együtt alkothat egyező pénz nemet. Z

Ha egy valamilyen országban egyszerű vagy kettős valuta állítassék fel, leválszár vagy ar aranynak vagy pedig ar ezüstnek válassék a pénznem megváltó arányánál az elcséség, — azt elméletileg egy állammal vonatkozólag konkrét viszonyainak ismerése nélkül, — meghatározni nem lehet. —

Általános szabályban pedig és tisztán elvi

szempontból, vagy az egyszerű, minál-
 pedig a kettős valutának számos véde-
 je is ellenzője van; vagy, hogy ez egyike
 a Nemzetgazdaságtan azon kérdése-
 nek, melynek tisztázása körül nem se-
 kely munkálkodás fejtetik ki, s mely
 emmel fogva elég kiterjedt irrodalommal
 is rendelkezik. —

Mielőtt azonban, elvontatkozva a pra-
 pír valutáitól, egyik vagy másik irány
 kellő érvényesítése eddig bekezdkezett vol-
 na, az emberi halandóság és a mindenfé-
 ren beálló reformokkal az látszik ki-
 mondani, hogy a mai korban már
 a keskes fémpénzek sem a legszükszerűb-
 bek, kissé nehézkes kezelésük miatt. Ellenke-
 zek a kényelemmel, de nagy mennyi

((()))
 képviseli képességük, elég jelentékeny vesz-
 tésekre volt alkalmat, melyek azok a
 kiküszöbölési hajlam előre mozgatói,
 sőtorn elég számmattevők. —

A javak és értékek fagyásának nagy-
 gyobb mértékével a közgazdasági élet
 fizetési rendjének is meg kellett változ-
 nia. — Ezen reformok eredményei, mint
 a fizetési nemek részbeni megváltoztat-
 tói ugyanánt, más oldalról pedig,
 mint az újabb korban nagyobb fan-
 tassiágot nyert hitelgazdasági előmoz-
 dítói kép jöttek létre az ugynevezett pénz-
helyettesítők vagy hitel-fizetési eszközök.

*

*

*

A civilizáció terjedésével, fűképen

pedig a kelettel való kereskedés felvirágoz-
zásával a csere forgalom is, a fokozott
szükségletek következtében létesült sok új
intézménnyel együtt hirtelmessé elő-
mozdítottatott. —

Velenye nemcsak gazdaságját, de hatal-
mi vállalkozásnak nagyságát is virágozó
kereskedésének köszönhette. —

E városban gyűltek össze ugyanis a
kelet és nyugat vízcirkusai, nemkülön-
ben pedig a városolni szándékozó né-
pek is. —

A külsőnös udvar-vezés szükségessé tette,
hogy a népek prinzei egymással kicse-
zeltessenek, illetőleg egymás ellenében mérle-
zeltessenek. — Minthogy pedig a külön-
féle érmek egymáshozti viszonyainak

meghatalosítására az egyes kereskedők részéről sok nehézséggel járt, akadtak nem sokára vagyenes és megbízható ütvösök, kik ezen műveletre bizonyos díj mellett vállalkoztak, s a kereskedők látván az előbbi rájuk háramló előnyt, de főként kényelmet, csakhamar ezen egyénekkel kezdtek igénybe venni. —

Az ütvösök lassan ezen üzlet iparszerű folytatására tértek át, s vásárról vásárra vándoroltak, ott szolgáltatásokat az egymással érintkező feleknek felajánlva. — Majd pedig különféle keresett pénzeket szerettek be s azokat a vásárokon a felek igényeikhez képest mássakkal cserélték ki, a magukhoz váltott pénzeket pedig összeköttetéseik folytán

ismét a kellő helyre kerültek. —
 Azon időszék a vásárcsokan művelétek
 eszközése alkalmával rendszeren parolokan
 ülték, és innen mereték el őket pradtu-
 lujolcsorocknak /: banchiere:/ bankiárok-
 nak, üzletüket pedig bankiári üzletnek. —
 A bankiári üzlet annak folytán, hogy
 az egyes bankiárok külföldön szerettek
 maguknak összeköttetéseket, nem sokára
 fejlődni kezdett. — A társadalom és
 állami viszonyok azon körben leg-
 ziliáltabbak voltak. — Az utas az ország
 határain túl, sőt azon belül is adózta-
 társnak, s az akkor járó zsarolásnak
 velt kitéve, de nem volt továbbá biz-
 tos a nagy számban lévő rabló-levegők
 támadásai ellen sem. —

Ely körülmények közt senki sem szar-
tett nagyobb pénzösszeeggel utazolni,
hanem sokkal kisebbre vált, hogy a nemzet-
közi forgalmat közvetítő kereskedők
egyik vagy másik bankárral bizo-
nyos összeget tettek le, melyről irás-
beli elismervényt nyertek, s a melylyel
utazásuk alkalmával más piacon
fizethettek is. — Emre letétek képezték
alapját a letéti iratnak is az utánuk
adott elismervények mondhatták az
első pénzhelyettesítőknak. —

A letéti iratból fejlődött a giri ir-
at s a letéti jegyből magából az utal-
vány, a váltó, vagyisintén a bankjegy,
pénztárjegy és a legújabb időben a
köriraktárjegy. —

Az egyes bankvirok kezéből az ügyleteket azonban kisebb szervezett nagyobb szabású intézetek, az úgy nevezett bankok vették át. — Így keletkezett már 1156-ban a velencei bank, 1344-ben a barcellonai, 1409-ben pedig a genová bank. —

A XVIII században alakultak a hamburgi, amsterdami, valamint az eddig létező bankok legnevezetesebbje az 1694-ben alakult „Ungel bank”. — A XVIII és XIX században alakultak közül legnevezetesebbek, a francia, német és orosz nemzeti bankok, — hírvárakat érdeklőleg pedig az 1816-ban keletkezett „Szabadságharcosok oroszok nemzeti bank”, mely 1873-ban, nálunk az 1878 évi XXV t. cz. alapján „Oroszok magyar bankja” alakult át.

amelyről szóló ugyanevezett bank tör-
vény újabbán ismét revisió alá kerül.

*

*

*

A fém pénz forgalmának csökkenté-
sére irányuló tevékenység vezetésére társa-
ságnak is állami tényszerű vannak bi-
ratva, az előbbiek a fentemlített ügyle-
tekkel együtt létesítik a bankokat, míg
az állam szintén egy igen fontos pénz-
helyettesítőnek a papírpénznek volt létet.

Ezeknek társaságok is tevényt legcélsze-
rűbben keletkezésük alapján eszközölhető.

A banki ügyletek mindegyikéről a letéti
és giro iránt és ezekhez rokon irántekre eszt.
hatók. —

A letéti iránt oly iránta a pénzintéze-

teknek, a midőn azok pénzre vagy egyéb
értékű tárgyakat egy előre meghatározott idő
mellétt vesznek át árszót cseréjéből. —

A letétek után a bank elismervényeket
ad, ezen elismervények letét jegyeknek ne-
veztetnek, melyek visszaváltozása után a
a letétt tárgyak a jegy bemutatásának
kiadottnak. —

A letét jegy, mintán értékkel birtosított
alappal bír, a hitelforgalomra kiváló-
lag hivat. — A letét jegy kiváltására
kon a bankjegy kibocsátási irat, s ma-
gyar a bankjegy. —

„A bankjegy”. Wagner szerint „egy utal-
vány a banknak émmagjára, bizonyos,
rendesen kerek összegevel szálló ércpénzre,
mely a bank által az előmutatásnak lát-

ra kifizetendő." — A bankjegy tehát a
tulajány a banknál letett ércpénzre,
s ebben hasonlít a letét jegyhez. —

Az amsterdami bank volt az, mely a
bankjegy keltekezésének alapjait vetette
meg, a mennyiben a hozzá letétbe
helyezett érlékek után revényeket kiad-
tatt ki, melyek kerek összegeül szóltattak.

A bankjegyeket ma az ugynevezett jegy
bankok kiadtyják ki, azaz bizonyos
hitelműveltek alapján hozzák forgá-
samba, mint a váltó leszámítás, cam-
bard, pénzváltás és messes fémbeváltási
üzletek, a mindén is a bank fizetéseit
saját bankjeggyel teljesíti. — A bank-
jegyek érlékek erejéig fedezettel bírnak.
A fedezet két féle, teljes és nem teljes. —

Teljes akkor a fedezet, ha a kibocsátott bankjegyek névértékük erejéig vannak nemcsak ércszel fedezve; ellenben nem teljes akkor, ha a bankjegyeknek csak egy része bír fedezettel, a többi pedig fedezetlen. — Ha pedig teljesen fedezet nélküli bankjegy bocsátottatik ki, és akkor felveszi a papír pénz jellegét és kinyerszer forgásná válik. —

A bankjegynek az ércpénzzel közös sajátossága az, hogy úgy mint az ércpénz a forgalomban csereértékül szolgál, de míg az ércpénznek valódi benső értéke van is így a nemrethösi forgalomban áruként is szerepel, valóság a bankjegy csak egy bizonyos helyen szolgál a forgalom kielégítésére. —

A bankjegy használatának előnye, hogy ezáltal az ércpénz kopása és tetemes értékek elvesztése akadályoztatik meg, továbbá megkönnyíti a közlekedést az ércpénz kezelésének nehézségeitől. — Elvesztés vagy lopás esetén a kár, ha a bankjegyek számát meggyünknek jelgyesztük, nem lesz nagy, mivel azok ily körülmények közt semmiesnek nyilváníthatók. —

Flaóránkban az osztrák-magyar banknak van kizárólagosan joga bankjegyeket kibocsátani. — A bankjegyek kibocsátását illetőleg az 1878. évi XXV t. cz. 82-84 §§-ai a következők szövegének:

„Az osztrák-magyar bank szabályai.

másnak idejére az osztrák-magyar
 monarchia egész területén kizárólagos
 joggal bír énnmagára utaltványokot,
 melyek kamatot nem huznak s a be-
 mutatónak kívánatra kifizetendők,
 kiállítani és forgalomban bocsátani.
 A bank ezen utaltványai: bankjegyek,
 nem szolgálhatnak fölül kisebb részeg-
 yűl. — Ezen utaltványok egyik oldalán
 német, a másik oldalán magyar or-
 zamos dardalommal szöveggel s az osztrák-
 magyar monarchia címerével, vala-
 mint a bank utasozatályoszerű cég-
 jegyzésével vannak ellátva. —
 Az osztrák-magyar bank köteles az
 általa kibocsátott jegyeket bécsi és
 budapesti főintézetnél kívánatra

azonnal törvényes ércpénzzel beváltatni. — Az előbeli ígéret a bankjegy szövegében feltüntetendő. — Ha a kötelezettség a bícsi vagy budapesti főintézetnél legfeljebb 24 órával alatt a bemutatástól számitva nem teljesítették, ez, kivéve a jegybevitelnek a monarchia mindekit költő mában törvényes uton egyidejűleg történt felfüggesztésének esetét a szabadalom elvesztését vonja maga után. — A bank köteles jegyeit egyéb pénztárvinál is, a mennyiben ezek kizárólag és pénzsűkséglethez megegyező, törvényes ércpénzzel beváltatni. —

A főtanács tartozik arról gondoskodni.

kerülni, hogy az ércz alapú bankjegy
forgalomban hely arányban álljon,
mely az előbbi pontban foglalt kötele-
zettség tökéletes teljesítését biztosítani al-
kalmass. —

Az az összegnek azonban, melylyel
a forgalomban lévő bankjegyek ös-
szege a 200 milliót meghaladja, e-
züstben vagy aranyban, vörz pénz-
ben vagy rubelokban minden esetre
meg kell lennie. —

Eintegy bankszerület fedezve kell
lennie az az összegnek, melylyel a
forgalomban lévő bankjegyek hozzá-
számítottá az elismervény mellett vagy
folyó számlára írtvett, rágytán vissza
fizetendő idegen pénzeket, a meglevő

érckészletet meghaladják. —

Bankszereű fedezetű szolgáltkártyák;
 a) az alapszabályok szerint készmés-
 tett váltók és értékpapírok;
 b) az alapszabályok szerint általában
 elfogadott nemes ércsek és értékpapírok;
 c) az esztrák-magyar állami, ország-
 os, illetéleg községi kölcsönök, bevé-
 tett, lejárt, kötvények és szelvények." —

A banküzleteknek egyik úja további
 a pénztár-jegy iráslet. — A pénztár-
 jegy iráslet abban áll, hogy a bank
 bizonyos pénzösszegeket vesz fel hasz-
 nálat végett, mely összegek után ka-
 málekat fixet. —

A pénztárjegy nem névre hármas
 bemutatásra szól, s a bemutatáskor

fixettetik ki a tulajdonosnak. —

Nélünk az 1878 évi L. és az 1870 évi IX. t. sz. felhatalmazta a kormányt állam pénztárjegyek kibocsátására is. — A bankjegy és pénztárjegy közötti különbség abban áll, hogy míg a bankjegy után kamat nem fixettetik, addig a pénztárjegy után igen. —

A hitelforgalom téren igen nevezetes az úgynevezett ítélési vagy giro irás is, mely abban áll, hogy a kereskedők hitel viszonyukat egy bizonyos bankon írják át, a banknál letett értékek alapján, a mely értékek birtosítókul szolgálnak nem fizetés esetén. —

Az itélési vagy giro irás művelése ma a nagyobb bankok körében igen

Neu minden pénztárjegy
Kamatot, és levélt.

kiterjedt. —

A legegyszerűbb pénz helyettesítőek egyike: az utalvány. —

Utalvány valatt egy vly egyszerű fizetési meghagyás értetik, melyet valamilyen iránt ember egy másikra irányzottan a végből ad ki, hogy vele bizonyos pénzkövetelést egy harmadik személlyel érvényesítsen. —

Check valatt pedig vly utalvány értetik, melyet valaki egy banknál letett értéke erejéig állít ki, s ezzel annak banknak követelésével készpénzbeli fizetéseket teljesítvénként, hogy az utalványon jelzett összeg a beutaltatónak lirtra kifizettetik. —

Ugy az utalvány, mint pedig a checknek

elengedhetlen kellike egy személy, a ki meghagyja egy másiknak, hogy egy harmadik egyjénnek bizonyos összeget fixessen. —

Az utalványt már a rómaiak is ismerték, míg a check csak a legújabb korban keletkezett és pedig Angliában, hol mai napig igen nagy elterjedésnek vőrend. —

Az utalvány is check között lényeges különbség nincsen, hanem csak alaki eltérések vannak. —

Az utalvány nyíltan leírásbéli írott alakban kerül a forgalomba, míg a check mindig nyitvatartott alakban, s több check egy check könyvet képez. —

Az utalvány is check arra szolgál, hogy

velük tartózkodókat egyenlitsünk, fixatiseket teljesítünk. —

Benézettelt hitelviszonyok között a check a mennyiben több ideig forgathat körkízen nagyobb jelentőségű bir mint az utalvány. —

Hosszabb ideig forgatható körkízen hasonlít a bankjegy szerepehez, csak hogy az átírási valószínűségek miatt forgalma nem olyan könnyű mint a bankjegyé. —

Ugy az utalvány mint a check legszembetűnőbb előnye abban áll, hogy például egy magyar ember mincse arra utalva, hogy nagyobb összeget tartson házában, s így a meglopás ellen is némileg

birtesítva van. — Továbbá ezen hitel
 forgalmi eszközök által sok heverő
 tőke szabadul a forgalomból, s így
 a gyűjtemények is előmozdítja. —
 De más részt éppen ezen két hitelfor-
 galmi eszköz szolgálat sokszor nagy
 válságok előidézésére. — Magyaris
 mehezebb időkben, midőn a köz-
 bizalom, háborús hírek, törzsei
 válság stb. által megingattatik,
 az emberek az egyes bankokban
 letétbe helyezett részeiket roha-
 mosan visszakövetelik, s megte-
 ríthetik, hogy egy két bankhoz bu-
 karsáival a pénz is hitelforgalom
 birtossága veszélyeztetve lesz. —
 Az utalványnyal egészen rokon: a váltó.

"A váltó egy törvényes alakban kiállított utalvány, melynélfelől az, ki azt, vagy a vele összefüggő nyilatkozatát aláírja magyát a későbbi törvényekben megállapított szigorú követelményekkel eltérőleg, szigorúbb követelmények terhe alatt kötelezi, hogy a váltó jogszerevé birtokosának a váltó bemutatásán és átadásán után bizonyos időben, bizonyos helyen egy meghatározott pénzösszeget fizet." —

A váltó az utalványtól abban különbözik, hogy az egy előre meghatározott időpontban fizetendő, míg ellenben az utalvány forgási idejének tartamára nincs meghatározva. — Az utalvány

természetében rejlik továbbá, hogy az
 a fizetni köteles személy nem járul, és
 ellenben a váltót az intézközvénnyel
 aláírni tartozik. — Kivételt csak az
 ugynevezett berutatóra szóló váltó
 képez, mivel ez az utalvánnyal azo-
 nosan bemutatáskor rögtön fizetendő.
 — A váltó ezen nemivel még az is
 figyelembe vesztendő, hogy rajta forgási
 időtartam megállapítva nincs, és
 tekintetben csak a váltótörvény: 1876
 évi XXVII. t. cz.: / tesz közhírt, kimond-
 ván, hogy az ily váltók két éven be-
 lül fizetés végett bemutatandók. —

A váltóüzlet mindig azma feltétlenül
 alapszik, hogy azok, kik a váltón
 kötelezettséget vállaltak, ezen köte-

lexettségnek pontosan meg is fogynak
feladni mely körülmény, a törvény
által is támogatást nyer. —

A váltón szereplő lejegyzes személyek
száma és azoknak a váltón tett
nyilatkozatok vége alapján meg-
különböztethetünk időgen, sajjót —
és sajjót rendeletre szóló váltót. —

Időgen váltónak azon váltó nevez-
tetik, a melyben a váltó kibocsáj-
tója a rendelkezések ígéri, hogy
egy harminadik személy, az intézköny-
zett, ki a váltót elfogadja, elfogad-
vának nevezetik; bizonyos helyen és
időben egy meghatározott és a vált-
ón kitett részeset fog fizetni. —

Sajjót váltónak nevezetik azon

váltó, melyben a kibocsátó maga
igéri a fizetést, saját rendelkezésre szélő
pedig az, midőn a váltó kibocsátója
egyszermind rendelkezésvényes is s ennek
következtében még esetleg az első for-
gató szerepét viseli. —

Váltó akkor bocsátható ki, ha va-
lakinél egy bizonyos részre van ki
nem egyenlített követelésünk van, ha
valakivel mely üzleti összeköttetésben
vagyunk, hogy intézkedéseket el-
fegyverolja, vagy pedig, midőn az
intézkedés egy második egyen
megbízásból történik, mit bizo-
mányi intézkedésnek is szoktak
nevezni. —

A váltó az éremforgalom csökken-

tése körül ugyan olyan formán
hat, mint az utalvány és check. —

A változó nevezetes jellemvonása az
hogy fő eszköze a helyi és nemzetkö-
zi hitelviszonyok kompensatívja-
nak, továbbá könnyű mozgékony-
sága folytán törvényes követelé-
sek nagy száma hajtható be és egyen-
líthető ki egyaránt könnyen, vagy
a helyi forgalomban, mint a leg-
távolabb országokban s ennél fogva
a nemzeteket jobban fűzi egymáshoz,
kereskedelmi tén. s ennél a hitelt, s =
Utalvány a hitel forgalmi eszközök^{nek}
körraktárijagy. —

Körraktárijagy alatt oly rekvizit,
elismervényt értünk, mely egy a

nijlvános, azaz közraktárba leté-
ményezett várról szól. —

A közraktári jegy a köréltben
egészen a váltó módjára forgat-
tatik, ezáltal az iró természetbeni
átadását pótolván, mennyiben az
író az egész közraktári jegy átado-
jának a vállalatot illető díjak kifi-
zetése után kiadatik. — Ebből látha-
tó, hogy csak az iró átadásával
járó nehézségeket igyekeznek leküldeni
s nincs hatása a pénzforgalomra. —

A közraktári jegy a pénzforgalom
csökkentése terén csak akkor szerepel tö-
nyezőül, ha az hitelviszonyok kieléji-
tése céljából adatik tovább. —

A mondatokból látható, hogy a kész-

pénz, azaz jobban a vertpénz forgal-
 mának csökkentésére a társadalom
 intézmények körül erre a bankok is
 műveleteik vannak hivatva. A bank-
 műveletek a jelzett tevékenységükben
 két osztályra oszthatók; egykülön-
 böztethetők ugyanis először olyanok,
 melyek a pénzforgalmat önmaguk
 csökkentik, s másodsor azok, melyek
 a forgalom csökkentésében némileg
 közreműködnek az által, hogy előbb
 említetteket előmozdítják. — Az első
 csoportba tartoznak a már tárgyalt
 ügyletek, a második az ugynevezett
 közvetítő ügyletek sorába tartoznak
 összes kölcsön és hitelügyletek a men-
 nyiben ezek az első csoportba tartozó

üzletek valamelyikét teremtik vagy elismertetik. —

A tisztán társadalmi intézmények után lássuk a közös intézményeket. —

Ezen intézmények közé sorozható mindazon érték és értéket képviselő tárgy kibocsátása, mely a forgalomban fizetési eszközként szerepelhet. — Az ércpénz forgalom csökkentését nagyban idézheti tehát elő a csereforgalom is, melynél gazdasági javak ismét ilyenekért, s nem pénzért adóznak. —

Az ércpénz helyettesítő eszközök teremtésében nem kis szerepet játszik az állam is a papírpénz kibocsátása által. — Az állam által kibocsátott papírpénzek, mely állampénzjegyek

vagy rövidebben államjegynek is
 nevezetik, létesítése körül a főinabok-
 nak az lenne, miszerint általa a
 közforgalomnak egy általános
 érvényű hitellel bíró pénzhelyet-
 tesítő eszközzel szolgáljon. — De ezen
 elv ellenében a tapasztalat nagyon
 gyakran azt bizonyítja, hogy az köz-
 gazdasági célok mellőzésével az állam
 a pénzhelyettesítő eszközök ezen nemét
 csakis pénzügyi tekintetekből becsej-
 tja ki, nevezetesen, hogy ez által az
 alattiaktól karnát nélküli kiny-
szerkölcseint nyerjen. — Az állam
 ezen jegyeket kinyszerforgalommal
 ruházta fel, mi abból áll, hogy az
 állam határain belül mindenki

tartozik ezen jegyeket fizetéseknel pénzt helyettesítő, s így szere-eszköz ugyanánt. névértékben elfogyasztani; kötelesebb magát ennek ellenében arany, miszerint pénztárainból az arany lesviása s irányában kiegyenlített tartozások kamperessálása alkalmával ezen pénzhelyettesítőt fémpénz helyett elfogyasztja. —

A bankjegy mint kinyomtatási eszköz, vagy bir határozott értékkel, vagy pedig függővé tehető az országos nemzeti fémpénz árfolyam értékétől s ezen utóbbi esetben egy árfolyam hullámvárással van kitűve, mint a nemzeti fémpénz. — A papírpénz kinyomtatási módja megismerik

azon perczben, melyben pénzváltóiról van szó, mennyiben itt az érem pénz áruvá változik, melyért ismét valódi, azaz érem pénz követelhető. —

Az államjegyzetek egy különös saját-
sága abban van hogy beválthatlan,
mí természetesen abból következik, hogy
semminemű fedezettel nem bír, mely
körülménnyel fogva, az államjegyzetek
elcsoritik pénzthelyettesítő szerepüket s
énálló pénz nemré válnak. —

A papírpénz nem becsújtatik ki min-
den esetben az állam által, hanem ez
felhatalmazhat egyes bankokat, egy-
nevezett jegybankokat, hogy általa a
bankoktól felvett és esetleg vissza nem
fizelendő kölcsönök erejéig papírpénzt

kibocsájtásának ki se pénzeket kiny-
szerforgalommal ruházza fel. — Az
ekként kibocsájtott papírpénzek még
elfajult bankjegyeknek is szaktak meves-
tetni.

A tulajdonképeni papírpénz azaz
az államjegyek kibocsájtása az állam-
hatalom felségjogainak kifejezésiül
tekinthető, mely jogunk érvényesíté-
hez azonban csetben folyamodhatik, ami-
mőn azt felsőbel szükségleti tekinté-
lyek s közeledek megkívánják.

Az államjegy, ha attól eltekintünk,
hogy tulajdonképen az nem egyéb, mint
az alattvalóknak a felségjogoknál fog-
va erőszakolt szere-eszköz, bizonyos,
hogy nagy szerepet játszik a belsőéleti

piénzforgalomban, s így az ércpiénz-
forgalomnak csökkentésében is. — Kül-
forgalomban azonban az államjegy
ip úgy, mint a bankjegy nem hasz-
nálható, mivel ott a kényszerforga-
lom elsőkre hatáscit veszti s a fedezet
nélküli értékek hitelben nem részesülnek.

*
* * *

A készpénzforgalmat helyettesítő esz-
közök fontosságának beigazolásá^{ra} azon-
szempontból, hogy általuk ezen érme-
kapás megakadályoztassék is így
tetemes veszteségek hátráltassanak el,
a következő irvates vidalok szolgálthal-
nak;

2/

Haem szerint a világforgalom összes

aranyérmei 1850-ban körülbelül 4, az
 ezüstérmek pedig 6, tehát összesen 10
 millió liver, azaz körülbelül 120 millió
 forint veszteséget szenvedtek a kopás kö-
 vetkeztében. —

Seyd szerint a Sovereigns 20 évi hasz-
 nálata után $\frac{3}{4}$ grammot vesz súlyá-
 ból, mi megfelel $\frac{1}{2}$ % évi kopásnak. —

Franciaországban tett kísérletek
 eredményezték, hogy az ezüstpénzük
 súly szerint 1–1½ % évi kopásnak van
 alávetve. —

Tehát igen nagy lenne a veszteség,
 ha a hitelviszonyok kielégítésére min-
 den alkalmammal érem pénz használ-
 lálnék. —

Wirt szerint ugyanis Németországban

a hitelviszonyok csak 10, a többi országokban pedig körülbelül 15 % a egyenlítették ki érempénzzel való fizetés útján. —

Glückner statisztikai táblázatában a világyforgalomban előforduló bankjegyeket 1875-ben 4115346 millió márkára teszi. — Ha ezen bankjegyek érempénzben fecsédtak volna, az érc veszteség oly óriási lenne, hogy az ércösszeg egy pár század alatt teljesen megsemmisülne, eltekintve attól, hogy az érc készlet újabb felfedezések folytán mindig szaporítottatik. —

Vége.

Kappon gyöngye!